

บทที่ 4

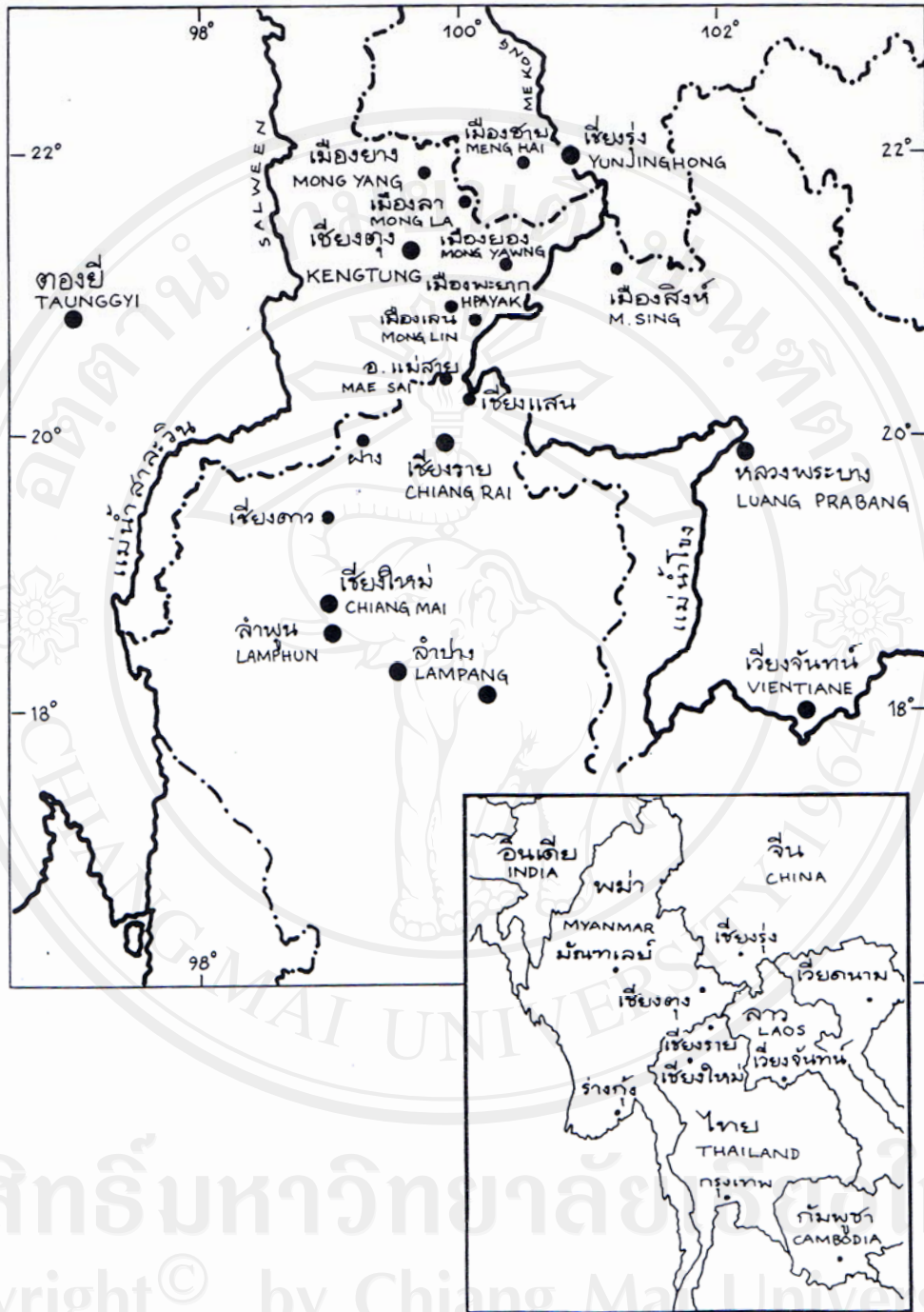
ไทเงินชุมชนนันทารามในบริบททางประวัติศาสตร์

ชาวไทเงินบ้านนันทาราม อพยพมาจากเชียงตุงด้วยความจำเป็นทางการเมืองมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2350 ในสมัยพระเจ้ากาวิละ ขณะนั้นเชียงใหม่มีฐานะเป็นประเทศราชของไทย ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการผนวกล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติสยาม ชาวไทเงินจึงมีสถานะเป็นพลเมืองของรัฐชาติสยาม ผลกระทบใดอันเกิดแก่รัฐชาติสยาม ย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนนันทารามด้วย ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความเปลี่ยนแปลงใหญ่ที่มีผลต่อโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง ในระดับชาติ คือ การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ระบบทุนนิยมโดยรัฐของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระบบทุนนิยมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติที่เริ่มในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นการวางโครงสร้างเศรษฐกิจพื้นฐานไว้ให้ และรัฐบาลได้ดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีสืบมาจนถึงปัจจุบัน ชาวไทเงินจึงต้องปรับตัวภายใต้กรอบของเชียงใหม่และรัฐบาลกลางไปพร้อม ๆ กัน

4.1 ประวัติความเป็นมาของชาวไทเงินที่ชุมชนนันทาราม

ชาวไทเงินเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวไทกลุ่มหนึ่ง ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เหนือเขตแดนล้านนา ในบริเวณที่เรียกว่า เมืองเชียงตุง ปัจจุบันอยู่ในสหภาพเมียนมาร์หรือสหภาพพม่า เมืองเชียงตุงตั้งอยู่ห่างจากชายแดนไทยด้านเหนือที่ด่านท่าขี้เหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีถนนเลียบบแม่น้ำเลนขึ้นไปเป็นระยะทาง 168 กิโลเมตร อาณาเขตของเมืองเชียงตุง มีพื้นที่มากกว่ารัฐใด ๆ ในรัฐฉาน คือประมาณครึ่งหนึ่งของแผ่นดินไตเงี้ยว ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำสาละวินรวมกัน ถ้ายกแคว้นละว้า (wa state) ซึ่งอยู่ทางเหนือออกเสีย ทางฟากตะวันออกของแม่น้ำสาละวินเหยียดลงมาทางใต้ถึงเมืองสาต เมืองหาง ก็เป็นดินแดนของเชียงตุงทั้งหมด แบ่งการปกครองออกเป็นเมือง (อำเภอ) ที่สำคัญนอกเหนือจากเมืองเชียงตุง ก็มี เมืองยอง เมืองเลน เมืองโก เมืองขาก เมืองเป็ง เมืองสาต

เมืองเชียงตุง เป็นรัฐฉานที่ใหญ่ที่สุดทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำคง หรือแม่น้ำสาละวิน ตั้งอยู่ที่ละติจูดที่ 21 องศา 17 ลิปดา 48 ฟลิปดาเหนือ และลองจิจูด 99 องศา 40 ลิปดา ตะวันออก ความสูง 2,700 ฟุตเหนือระดับน้ำทะเล

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า (ที่มา : เรื่องเมืองเชียงตุง, 2537:5)

ภูมิศาสตร์ของเมืองเชียงตุง ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของที่ราบสูงฉาน มีลักษณะเป็นแอ่งก้นกระทะ ล้อมรอบด้วยเทือกเขา และอยู่ระหว่างแม่น้ำสำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำสาละวินทางตะวันตก และแม่น้ำโขงทางตะวันออก นับว่าเป็นรัฐฉานที่ใหญ่ที่สุดที่เป็นเมืองขึ้นของประเทศพม่า ลักษณะทางภูมิศาสตร์นั้นปรากฏในปริศนาที่ชาวเมืองเชียงตุงกล่าวถึงเมืองของเขาว่า “สามจอมเจ็ดเชียง เก้าหนอง สิบสองประตู” โดยอธิบายถึง 3 จอม ว่าเป็น ที่สูงหรือยอด ได้แก่ จอมคำ จอมสก จอมบน (จอมมน) เชียง 7 เชียง คือหมู่บ้านดั้งเดิมของเมืองเชียงตุง ได้แก่ เชียงยี่น เชียงจันท์ เชียงลาน เชียงงาม เชียงขุ่ม เชียงจิ้น และเชียงจาม ภายหลังมีหมู่บ้านเพิ่มขึ้นอีกแต่แม้จะเป็นเพียงหมู่บ้านก็เรียกว่าเชียง เช่น เชียงของ เชียงพร้าว เชียงแก้ว เชียงอินและเชียงคำ คำว่าเชียงจึงไม่ได้หมายถึงเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบอย่างเชียงใหม่ หรือเชียงรายเท่านั้น

ส่วนเก้าหนอง ได้แก่ หนองตุง หนองเย หนองยาง หนองท่าช้าง หนองแก้ว หนองไค้ หนองป่อง หนองผา และหนองเข้ ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงหนองตุงและหนองยางเท่านั้น หนองตุงเป็นหนองใหญ่ที่สุดอยู่เกือบใจกลางเมือง ส่วนหนองอื่น ๆ ถูกถม หรือดินเงินกลายเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของประชาชน ในอดีตหนองเหล่านี้ เป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้ เป็นแหล่งสัตว์น้ำ และใช้สำหรับระบายน้ำในฤดูฝน เนื่องจากเชียงตุงเป็นแอ่ง อยู่ท่ามกลางภูเขาสลับซับซ้อน ภูมิประเทศของเชียงตุงมีที่ราบน้อย มักเป็นเนินสูง ๆ ต่ำ ๆ ทำให้เกิดเป็นที่ลุ่ม หนอง บึง มีน้ำขังในและนอกตัวเมือง

ประตูทั้ง 12 ประตูของเชียงตุง ได้แก่ ประตูเชียงลาน เป็นเส้นทางไปทำจีเหล็ก ประตูป่าแดงไปคดยหมย ประตูม่านหรือประตูมังกละ ประตูน้ำบ่ออ้อยไปเมืองลา ประตูวัดยางกวง ประตูหนองผาไปเมืองยาง ประตูไก่อให้ไปบ้านน้อยหน่อ ประตูหนองเหล็กไปบ้านเพยลง ประตูยางคำไปบ้านเชียงฟองและเมืองตองยี ประตูแจ้เมืองไปบ้านก้อ ประตูผายังและประตูยางฟ้า การที่เมืองเชียงตุงมีประตูมากกว่าเมืองโบราณอื่น ๆ นั้น เป็นเพราะเชียงตุงถูกล้อมรอบด้วยภูเขา มีเนินเขาที่ใช้เป็นกำแพงธรรมชาติบางตอน บริเวณที่เป็นที่ราบมีการสร้างกำแพงเมืองเสริม จึงต้องสร้างประตูไว้ด้วย ปัจจุบันประตูเมืองหลายแห่ง ไม่ปรากฏร่องรอยให้เห็นแล้ว (รัตนพร เศรษฐกุล, 2537 : 27-28)

เมืองเชียงตุงมีหลายชื่อได้แก่ “เมืองจีน” “เมืองเงิน” หรือ “เมืองเขมรัฐ” มีคำอธิบายที่มาของชื่อไว้ในตำนานหลายเล่ม

คำว่าเมืองจีน ใน *ตุงครสีพื้นเมืองเชียงใหม่* ฉบับของอาจารย์ไกรศรี นิมนานเหมินทร์ ที่คัดลอกจากเมืองเชียงรุ่ง โดย หลี ฟู อี้ ซึ่งอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองไทเป ได้หวน เขียนลงกระดาษสมุดด้วยอักษรไทยวน อธิบายว่า

“...ในสมัยพญามังราย ได้รับชนะเมืองเชียงตุงจากพวกลัวะ พระองค์ได้มอบหมายให้น้ำ ถุ่มน้ำนานเป็นหัวหน้า พาไพร่พลจากเมืองเชียงแสนและเมืองเชียงราย อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เมือง เชียงตุง ชาวเมืองทั้งสองอพยพไปแล้วไม่ชอบเมืองเชียงตุง ได้อพยพหลบหนีกลับมาเชียงแสน เชียงราย พญามังรายทรงให้กลับไปอีก ไพร่พลเหล่านี้จึงหนีลงมาอีก เมืองนี้จึงได้ชื่อว่า เมืองขึ้น (ขึ้น = กลับคืน)...”

เมืองขึ้น ยังอาจหมายถึงเมืองที่มีแม่น้ำไหลขึ้นไปทางทิศเหนือ ซึ่งผิดธรรมชาติโดยทั่วไป ที่แม่น้ำมักจะไหลจากทิศเหนือไปทิศใต้ แต่แม่น้ำไหลขึ้นเหนือจึงเรียกว่า แม่น้ำขึ้น คนที่อาศัยอยู่บนฝั่งแม่น้ำนี้ เรียกว่า ไทขึ้น

ส่วนตำนานเมืองเงินเกี่ยวกับประวัติพญาเจือง (พระยาลวจักรราช) มีราชบุตรชื่อเจ้า ลาวคำคอบ ปกครองเมืองม้า เมืองเชียงของ เจ้าลาวคำคอบให้ราชบุตรชื่อเขมราช นำบ่าวจำนวน 70 คนไปสร้างเมืองเชียงตุง บ่าวที่ไปสร้างเมืองตายหนึ่งคน ยังเงินอยู่ (เหลืออยู่) 69 คน เมืองนี้จึง ได้ชื่อว่า “เมืองเงิน”

ส่วนคำว่า “เขมรัฐ” นั้น สันนิษฐานกันหลายประเด็น บางท่านบอกว่ามาจากชื่อ เจ้าบุญนำว่า “รัตนภูมินทร์รินทรา เขมาธิบติราชา” หมายความว่า เป็นเจ้าผู้ครองนครเขมรัฐ พระองค์แรก หรืออาจมาจากชื่อที่เนื่องมาจากเดิมนั้น เมืองเชียงตุงมีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุมมาก ไคร ไปครองเมืองก็อยู่ได้ไม่นาน จึงต้องเอาเมืองถวายสงฆ์ พระสงฆ์ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “เขมรัฐ” (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2537 : 2-3)

จากความเป็นมาของชื่อ จะเห็นว่าเชียงตุงมีความใกล้ชิดกับราชวงศ์เชียงแสน ในฐานะ ที่เป็นผู้สร้างเมืองเชียงตุง จากประวัติพญาเจือง หรือการเข้าไปปกครองเมืองของพญามังราย

“...ในอดีตนั้น เมืองเชียงตุงเป็นถิ่นที่ตั้งอยู่ของลัวะ พญามังรายเสด็จประพาสป่าล่าสัตว์ ทรงเห็นภูมิประเทศอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การสร้างบ้านแปงเมือง จึงส่งกำลังพลไปปราบลัวะได้ สำเร็จในปี พ.ศ.1786 จึงได้สร้างเวียงขึ้นบริเวณหนองตุง เรียกชื่อว่า “เมืองตุงคบุรี” ตามชื่อหนอง และชื่อของตุงคฤาณี ที่มาทศน้ำในหนองน้ำ เชียงตุงจึงเป็นเมือง “ลูกช้างหางเมือง” ขึ้นกับ อาณาจักรล้านนาตั้งแต่นั้นมา...” (สงวน โชติสุขรัตน์, 2515 : 38-42)

ตั้งเป็นเมืองอยู่ที่บริเวณหนองตุง ให้ผู้นำชาวลัวะปกครองเมืองเป็นส่วนหนึ่งของแคว้น โยน ความเป็นมาของเชียงตุงเป็นเรื่องราวปรัมปราคติ ที่ผสมผสานนิทานพื้นบ้านและพุทธศาสนา ตำนานกล่าวอธิบายชื่อเมืองเชียงตุงว่า มาจากชื่อของตุงคฤาณี ผู้ใช้ไม้เท้าเหล็กขุดลงบนพื้นดินให้เป็นร่องเพื่อระบายให้น้ำที่ท่วมอยู่ไหลออกไปจนสร้างบ้านเมืองขึ้นมาได้ (ทวี สว่างปัญญากร, 2529 : 21 – 25)

กำเนิดของเมืองเชียงตุงในตำนานนั้น เป็นนิยายปรัมปราที่ผูกโยงกับเรื่องราวของพุทธศาสนา กับการประดิษฐานพระธาตุเพื่อตอกย้ำความสำคัญของเมืองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา แม้สมัยแรกเจ้าเมืองลัวะต้องมาเฝ้าพญามังราย ที่เมืองเชียงรายหรือเชียงใหม่ เพื่อรับใช้ หรือ “เอาเวียกเอาการ” ในฐานะเป็นส่วนหนึ่ง ต่อมาความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของเมืองเชียงตุงทำให้กษัตริย์เชียงใหม่ส่งพระโอรสไปปกครองเมืองเชียงตุง โดยมีอำนาจในการปกครองตนเอง ภายหลังเชียงตุงและเชียงใหม่มีฐานะเป็นบ้านพี่เมืองน้อง มีบางสมัยที่กษัตริย์ล้านนาเข้มแข็งจะขยายอำนาจไปเหนือเมืองเชียงตุง ส่วนความสัมพันธ์ด้านศาสนานั้น ในยุคทองของพุทธศาสนาในล้านนา เชียงตุงรับเอาพุทธศาสนานิกายสวนดอกและป่าแดงจากเชียงใหม่ มีการส่งพระสงฆ์มาเรียนที่เชียงใหม่ สำนักสงฆ์สำคัญของเชียงตุงสืบทอดจากเชียงใหม่ (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 11)

ในยุคที่เชียงใหม่ตกเป็นประเทศราชพม่ากว่าสองร้อยปี (พ.ศ. 2101 – 2317) เชียงใหม่มีฐานะเทียบเท่ากับเชียงตุง (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 12) การที่เชียงตุงเป็นรัฐไทใหญ่ที่อยู่ชายขอบ พม่าจึงให้ความสำคัญมาก เพราะถือเป็นกำแพงป้องกันชายแดนของพม่าจากการรุกรานของจีนและสยาม ทั้งยังเป็นฐานที่มั่นของพม่าสำหรับขยายอำนาจไปยังรัฐไทอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิบสองปันนา เมื่อพม่าครอบครองเชียงตุงได้ใน พ.ศ. 2307 พม่าได้เสริมการป้องกันเมืองเชียงตุงด้วยการสร้างกำแพงสูงกว่า 15 ฟุต กำแพงชั้นในทำด้วยอิฐล้อมรอบด้วยคูน้ำ กำแพงชั้นนอกเป็นเนินดินเหมือนกับกำแพงเมืองเชียงใหม่ (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 6)

ความขัดแย้งระหว่างโปมะยวงวน (โป้หัวขาว) ขุนนางพม่าที่ได้รับการแต่งตั้งจากพม่าให้มาเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2312 มีนโยบายกดขี่ข่มเหงชาวล้านนามาก ส่วนขุนนางชาวพื้นเมืองก็ถูกโปมะยวงวนฉ้อโกงอำนาจ สร้างความไม่พอใจแก่พระยาจ่าบ้าน (บุญมา) และพระยาภาวิลละ จนต่อสู้กันกลางเมืองใน พ.ศ. 2314 การต่อสู้ในครั้งนั้นถือเป็นจุดแตกหัก เพราะโปมะยวงวนสั่งจับครอบครัวของพระยาจ่าบ้านและพระยาภาวิลละเพื่อไปให้กษัตริย์อังวะ ความบีบคั้นจากโปมะยวงวน ผลักดันให้พระยาจ่าบ้านและพระยาภาวิลละตัดสินใจมาเข้ากับฝ่ายไทยในสมัยกรุงธนบุรี ด้วยการผนึกกำลังระหว่างกองทัพล้านนากับกองทัพของพระเจ้ากรุงธนบุรี พระยาจ่าบ้านและพระยาภาวิลละก็สามารถเอาชนะพม่าได้ในการสงครามปี พ.ศ. 2317 (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2544 : 261-262)

ขุนบำหนึ่งที่พระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงตอบแทนความดีความชอบแก่พระยาจ่าบ้าน คือโปรดเกล้าฯให้พระยาจ่าบ้านเป็นพระยาวิเชียรปราการปกครองเมืองเชียงใหม่ พระยาภาวิลละครองเมืองลำปาง ส่วนน้องพระยาภาวิลละอีก 6 คนให้ช่วยราชการเมืองลำปาง เจ้าเจ็ดตนพี่น้องได้ร่วมกันป้องกันเมืองลำปางให้พ้นจากการรุกรานของพม่าอย่างเข้มแข็ง ขณะที่ทางเชียงใหม่เมื่อพม่าไปตั้งหลักที่เชียงแสนได้แล้ว กลับนำทัพใหญ่มาตีเชียงใหม่อีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2319 พระยาวิเชียรปราการต้านทานไม่ได้ต้องหนีออกจากเชียงใหม่ไปพึ่งลำปาง ปลายสมัยกรุงธนบุรี เชียงใหม่จึงเป็นเมืองร้าง มีทัพพม่าคุมเชิงที่เชียงแสนและฝาง (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2544 : 262-263)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 2325 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาภาวดีรับตำแหน่งเจ้าเมืองเชียงใหม่ แล้วแบ่งไพร่พลจากเมืองลำปางไปตั้งมั่นที่เวียงป่าซางก่อน เพราะขณะนั้นเชียงใหม่เป็นเมืองร้างและยังคงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพม่า พระยาภาวดีตั้งมั่นอยู่ที่เวียงป่าซางถึง 14 ปี จึงสามารถตั้งเมืองเชียงใหม่ได้ใน พ.ศ. 2339

ในตำนานสิบห้าราชวงศ์ เล่มที่ 3 ผูกที่ 6-7 ให้ภาพบ้านเมืองล้านนาว่าอยู่ในสภาพ “...บ้านห่างนาห่าง บ้านอุกเมืองรก ไปทางใต้ก็กลัวเสือ ไปทางเหนือก็กลัวช้าง บ้านเมืองบ่มันบ่เที่ยง...” เจ้าเจ็ดตนและเจ้านายเมืองน่านเมืองแพร่ ได้ฟื้นฟูบ้านเมืองขึ้นมาด้วยการ “ฟื้นฟูบ้าน” แต่การปลดแอกจากอำนาจพม่าไม่ได้ทำให้บ้านเมืองคืนสภาพความเป็นปึกแผ่น เพราะผู้คนจากล้านนาสูญหายตายจากจนบ้านเมืองร้าง ความเข้มแข็งของผู้นำล้านนาทำให้สามารถรวบรวมกำลังคนได้จำนวนหนึ่ง และเริ่มที่จะ “สืบเสาะช่องสุ่มแสวงหากำลังไพร่พลมาตั้งบ้านเมือง” โดยทำสงครามกวาดต้อนผู้คนจากเมืองต่าง ๆ ทางเหนือมาตั้งถิ่นฐานในบ้านเมืองของตนเอง เชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง กวาดต้อนผู้คนทางตะวันตกของแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำโขง ในขณะที่แพร่และน่านขยายอำนาจไปสู่บ้านเล็กเมืองน้อยทางแม่น้ำโขง (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 15)

ด้วยความดีความชอบ ที่เจ้าภาวดีหัวเมืองเล็กเมืองน้อยชายแดนที่เคยอยู่ภายใต้อำนาจของเชียงตุงและรัฐไทใหญ่ต่าง ๆ ที่เป็นเมืองขึ้นของพม่าใน พ.ศ. 2345 ทำให้พระยาภาวดีได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าประเทศราช มีสมญาว่า พระบรมราชาธิบดีศรีสุริยวงศ์องค์อินทสุรศักดิ์ สมญามหาชาติดิยราชชาติราชาไชยสวรรค์เจ้าขันขัติมาพระนครเชียงใหม่ราชธานี (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 16)

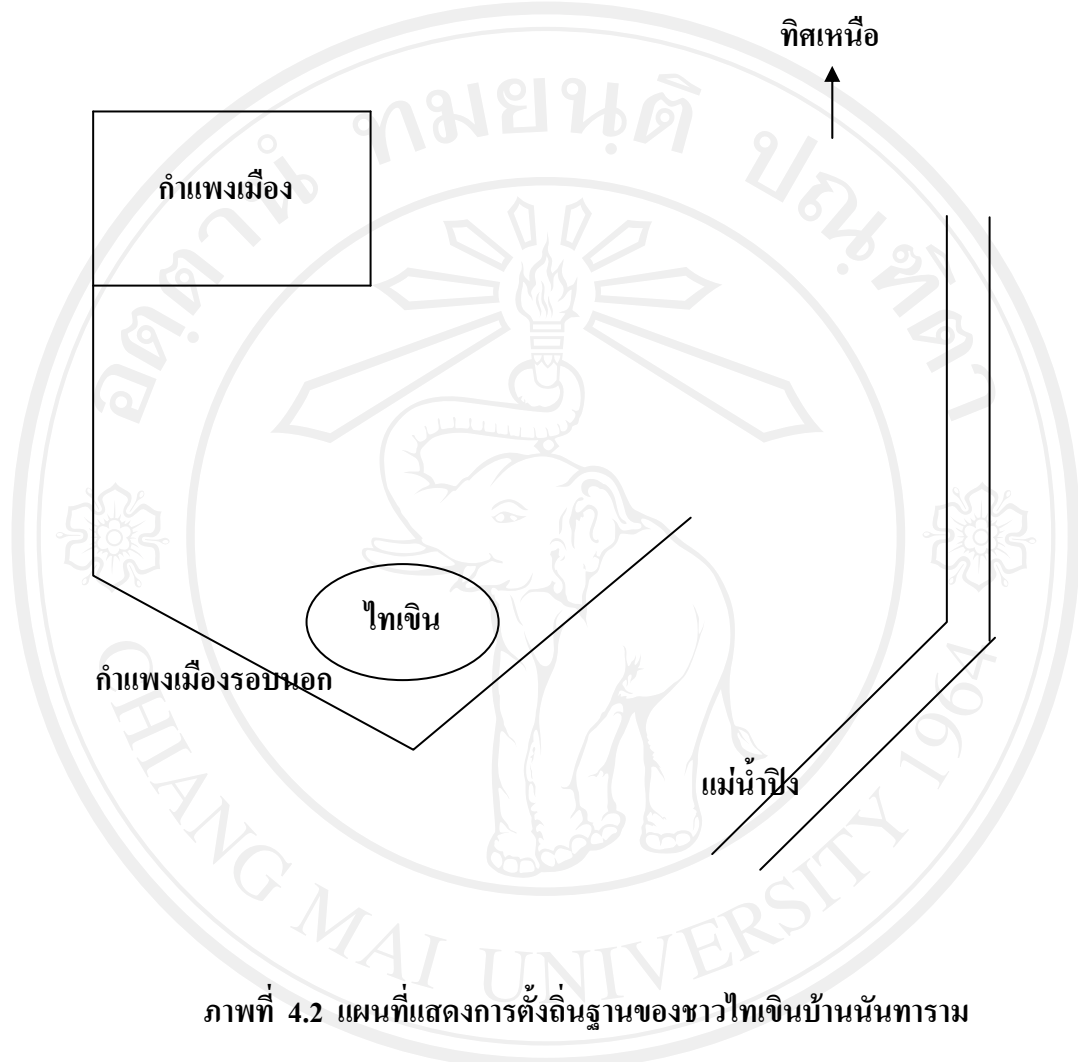
กรณีของเมืองเชียงตุง เมื่อ พ.ศ. 2345 พระยาอุปราชธรรมลังกาเมืองเชียงใหม่ ยกทัพไปปราบราชจอมหงที่เมืองสาตได้สำเร็จ จึงยกกำลังต่อไปเมืองเชียงตุง ยึดเมืองเชียงตุงได้ แต่เจ้าฟ้าเชียงตุง (ศิริชัย โชติสารัมภยะ) อพยพไพร่พลไปอยู่เมืองหลวง เมืองยาง และเมืองแลม รอนจนกองทัพเชียงใหม่ยกกลับไปจึงกลับไปเชียงตุงเช่นเดิม หลังจากผู้นำเชียงใหม่ขับไล่พม่าออกจากเชียงแสน ซึ่งเป็นที่มั่นสุดท้ายได้สำเร็จใน พ.ศ. 2350 สร้างความเชื่อมั่นให้กับเจ้าเมืองตามชายแดน เชียงใหม่ จึงสามารถใช้ยุทธวิธีเกลี้ยกล่อมให้เจ้าฟ้าเชียงตุง นำไพร่พลหลายร้อยครอบครัวเข้ามาอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ ซึ่งคือพวกไทเงินวัดนันทาราม (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 17)

เหตุการณ์ที่ไทเงินอพยพครอบครัวมานั้น ปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่า “...สมเด็จพระปฐมบรมปิตรภูมิทรภูษาธิบดี พระเจ้าเชียงใหม่องค์แปดพระวรวงษาเชษฐา มีพระราชอาชญาเกณฑ์หื้อท้าวคำแก่นคุมโยธาตาทาน 300 คนขึ้นไปพญาเกลี้ยกล่อมเจ้าหอคำเชียงตุง ท้าวแก่นคำก็รับอาชญาสมเด็จพระเปนเจ้าขึ้นไปพญาปราสรัย เกลี้ยกล่อมเจ้าหอคำเชียงตุงสวามิภักดิ์ สมัคคียินดีด้วยบรมพุทธิสมพาร ก็พาเจ้านายน้องนุ่งลูกหลานท้าวพระญาเสนาอามาตย์ไพร่ไท ลงมาเป็นข้าราชการในพระนครเชียงใหม่...

...ท้าวแก่นคำครอบครัวเอาเจ้าหอคำลงมาตั้งในเมืองเชียงใหม่ ก็ในศกราช 1166 ตัวปลืงปายใจสมเด็จ เพราะเปนเจ้าก็ประทานสิรินามศักดิ์ตั้งท้าวคำแก่น ขึ้นเป็นพระญาณเมืองราชเสนาหั้นแล...” (คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, 2538 : 137-138)

จำนวนคนที่มาในครั้งนั้น มิ่งานวิชาการกล่าวว่า เจ้าหอคำเชียงตุงชักชวน เจ้านายขุนนาง ข้าราชการบริวาร พระภิกษุ และไพร่พลเมือง อพยพผู้คนมาจากเมืองเชียงตุงมาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ในลักษณะ “เทครัว” มาตั้งเมือง ส่งผลให้เมืองเชียงตุงมีสภาพเป็นเมืองร้าง (ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2544 : 313-314) ในเรื่องการอพยพโยกย้ายผู้คนมาในลักษณะเทครัวหมดทั้งเมืองนั้น ไม่น่าจะเป็นไปได้ คงมีเพียงการนำกำลังไพร่พลของเจ้ามหาสิริชัยสารัมพะยะ (สิริชัยโชติสารัมพะยะ) (พ.ศ. 2331-2346) อพยพมาเท่านั้น ดังปรากฏหลักฐานว่า แม้จะถูกโจมตีและกวาดต้อนผู้คนมาเป็นจำนวนมาก แต่เมืองเชียงตุงไม่ได้เป็นเมืองร้าง เพราะเจ้ามหาขนานเชื้อสายเจ้าฟ้าเชียงตุง ยังกบดานอยู่ที่เมืองยาง ไม่ได้เข้ามาสวามิภักดิ์กับสยาม ในตำนานป่าแดงกล่าวว่า เจ้ามหาขนานต้องการฟื้นฟูบ้านเมืองของตน ไม่ต้องการไปอยู่กับเชียงใหม่ เพราะเกรงจะสิ้นชาติเผ่าพันธุ์ไปเสีย ซึ่งต่อมาพม่ายินยอมให้เจ้ามหาขนานปกครองเมืองเชียงตุง โดยตั้งให้เป็นเจ้าฟ้าเขมรฐุมหาสิงหะบวรสุธรรมราชา เจ้ามหาขนานจึงยอมสวามิภักดิ์ต่อพม่า เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้อำนาจของพม่าในรัฐไทใหญ่เข้มแข็งขึ้นอีก เชียงใหม่เริ่มระแวงว่าหากเชียงตุงตั้งมั่นขึ้นได้ จะทำให้ผู้คนที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองต่าง ๆ ใ้อำนาจของเชียงตุงอพยพกลับไปบ้านเมืองของตน ทำให้สูญเสียกำลังคนของล้านนา (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 18-19)

ชาวไทเงินอพยพมาในยุคที่พระเจ้ากาวิละกวาดต้อนผู้คนชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ ที่รู้จักกันว่าเป็นยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” และ “สร้างบ้านแปงเมือง เก็บเอาไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเข้ามาล้อมบ้าน ใส่เมือง” และจากการที่เชียงใหม่เกรงว่าไพร่ฟ้าจะหนีกลับเชียงตุง จึงน่าจะมึนโยบายที่ดูแลกลุ่มเจ้านายและไพร่ไทเงิน ที่อพยพมาอยู่ชุมชนวัดนันทารามอย่างดี โดยพระยาภาวิละ ได้จัดให้เจ้านายเชียงตุงและไพร่พลเมืองทั้งหลายที่อพยพมาจากเชียงตุงตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ระหว่างกำแพงเมืองชั้นในกับกำแพงเมืองชั้นนอกทางด้านทิศใต้บริเวณรอบ ๆ วัดนันทาราม

ภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของชาวไทจีนบ้านนันทาราม

โดยให้เจ้านายเชียงตุงตั้งคุ่มอยู่บริเวณหน้าวัดนันทารามพร้อมด้วยข้าราชการ และไพร่พลทั้งหลาย ศิลป์ เทพรัตน์ ทายาทเจ้านายจากเชียงตุงเล่าว่ากลุ่มเจ้านายไทจีนที่อพยพมาจากเชียงตุงครั้งนั้นมีหลายองค์ได้แก่ เจ้ากระหม่อม เจ้าแสนเมือง เจ้ามหาสิริชัยสารัมพะยะ เจ้าเมืองเหล็ก เจ้ามหาพรม เจ้าแม่แก้ว และเจ้าแม่คำแดง โดยคุ่มเจ้าเชียงตุงมี 2 คุ่ม บริเวณฝั่งตรงกันข้ามกับวัดนันทารามเรียกว่าคุ่มใต้ เป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าแสนเมือง และเจ้ามหาสิริชัยสารัมพะยะ ถัดออกไปทางทิศเหนือเรียกว่าคุ่มเหนือเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าแม่คำแดง ซึ่งเป็นเจ้าพี่เจ้าน้องกัน โดยในปัจจุบันผู้สืบเชื้อสายเจ้านายเชียงตุงเมื่อครั้งอพยพมาบ้านนันทาราม ได้แก่ คนในสกุลเทพสุวรรณ เทพสิรินทร์ และเทพรัตน์ ส่วนไพร่พลทั้งหลายก็ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณรอบๆ วัดนันทารามเพื่อทำหน้าที่รับใช้เจ้านาย (ศิลป์ เทพรัตน์, สัมภาษณ์, 2551)

สำหรับวัดนันทารามที่กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทเงินนั้น จากประวัติของวัดนันทาราม สันนิษฐานได้ว่า วัดนันทารามคงสร้างขึ้นหลังจากนครเชียงใหม่สร้างขึ้นมาแล้ว พระยามังรายทรงสร้างนครเชียงใหม่เมื่อปีดับเม็ด พ.ศ. 1838 และวัดนันทารามสร้างขึ้นก่อนสร้างกำแพงเวียงชั้นนอก (กำแพงดิน) และยังพบว่า ก่อนที่ชาวไทเงินจะเข้ามาอาศัยอยู่ แต่เดิมนั้นบริเวณรอบ ๆ วัดนันทารามเป็นที่อยู่อาศัยของชาวลัวะ เช่นเดียวกับตำนานวัดทั่วไปในเชียงใหม่ที่มีลักษณะเด่นเชื่อมโยงกับพุทธประวัติ ดังปรากฏในตำนานวัดนันทารามว่า “วัดนันทารามแต่เดิมเป็นป่าไม้ไผ่ วันหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดสัตว์ และประทับยังถิ่น ณ ที่แห่งนี้ และได้มอบพระเกศาธาตุแก่นายธะมิระ พร้อมทำนายว่า ณ ที่แห่งนี้ต่อไปภายหน้าจักเป็นอารามอันหนึ่งชื่อนันทาราม ชะแล” (ตำนานวัดนันทาราม, 2543 : 7-11) คำว่านายธะมิระ น่าจะหมายถึง ลัวะเผ่าหนึ่งซึ่งตามตำนานล้านนามักกล่าวถึงลัวะว่าเป็นชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในเชียงใหม่มาก่อน อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน และสันนิษฐานกันว่าชุมชนลัวะคงจะมีศูนย์กลางอยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพ (สร้อยสกล, 2544 : 52) เมื่อชาวเงินเข้ามาบูรณะวัดนันทาราม วัดนี้เป็นนิกายที่เรียกว่า “นิกายเงิน”

สภาพโดยทั่วไปของชุมชนนันทารามเมื่อแรกเริ่มเดิมนั้น มีสภาพเป็นป่าเสียส่วนมาก โดยมากเป็นป่าไผ่ ป่าจืดเล็ก บ้านเรือนของผู้คนส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่รอบๆ บริเวณวัด บ้านนันทารามเป็นชุมชนเกษตรกรรม ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการผลิต เช่นเดียวกับชาวไทยวนซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองของเชียงใหม่โดยทั่วไป นอกจากการทำเกษตรแล้ว ยังมีการทำเครื่องเงิน ซึ่งถือว่าเป็นงานหัตถกรรมที่เป็นลักษณะเด่นทางชาติพันธุ์ของชาวไทเงิน บ้านนันทาราม โดยสืบทอดกันมาตั้งแต่เมื่อครั้งอาศัยอยู่เชียงตุง นอกจากนั้นยังสืบทอดการทำน้ำหนัง ซึ่งถือเป็นอาหารพื้นบ้านของชาวไทเงินอีกด้วย

พื้นที่ไร่นาของชาวไทเงินบ้านนันทารามส่วนมากจะอยู่บริเวณแถวประตูก้อม วัดศรีปิงเมือง ต่อเนื่องไปยังศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ และเลยไปทางด้านทิศใต้ถึงแนวบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านอมรนิเวศน์ ที่ตั้งห้างสรรพสินค้าเทสโกโลดส์ในปัจจุบัน บางบ้านมีที่นาอยู่บริเวณปากกล้วย ซึ่งก็คือบริเวณสนามบินในปัจจุบัน (ศิลป์ เทพรัตน์, อติเรก พัฒนารรณ, สัมภาษณ์, 2551) นอกจากการทำไร่ทำนาแล้ว ภายในบริเวณบ้านยังมีการปลูกผัก ทำสวนครัว ปลูกไม้ยืนต้นต่าง ๆ ไว้รับประทานในครัวเรือน นับว่ามีการอยู่ดีกินดีตลอดปีไม่เดือนร้อน

เมื่อว่างเว้นจากการทำนา ในฤดูฝน ชาวไทเงินบ้านนันทารามก็จะทำเครื่องเงิน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “คั่วฮัก คั่วหาง” คั่วฮัก หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เคลือบด้วยยางรักซึ่งมีสีดำ ส่วนคั่วหาง หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ที่ทำด้วยผงสีชาด หรือสีแดง โดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือน เป็นการถวายพระสำหรับเป็นเครื่องใช้ของสงฆ์ และใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา และทำถวายเจ้านายทั้งฝ่ายเชียงใหม่ และเชียงตุง นอกจากนี้ ยังเป็น

สินค้าหัตถกรรมที่ใช้แลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ อีกด้วย ซึ่งเครื่องเงินที่ผลิตขึ้นมานั้น มีหลายชนิด เช่นขันน้ำ โอ พาน ขันหมาก ขันโตก ถาด กล่อง ตลับ หีบ แอ็บ เป็นต้น เครื่องเงินที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวไทเงินบ้านนันทารามจะไม่มีลวดลายพิเศษอะไร คงทาสีเพียงยางรักเคลือบไว้เท่านั้น แต่ถ้าทำถวายวัด หรือถวายเจ้านายจึงจะทำอย่างวิจิตรบรรจง เช่นลงรักปิดทอง หรือแกะลวดลายอย่างงดงามเป็นพิเศษ (ประเทือง สัมศักดิ์, สัมภาษณ์, 2551)

นอกจากนี้ในช่วงฤดูหนาว ชาวไทเงินบ้านนันทารามยังนิยมนำน้ำหนังไว้รับประทานกันเองในครัวเรือน ซึ่งน้ำหนังถือเป็นอาหารชนิดหนึ่งของชาวไทเงินที่คิดมาจากเชียงตุง และได้รับความนิยมนำมา โดยมีการทำต่างจากน้ำหนังที่อื่นๆ (บุญศรี สุทธิมา, สัมภาษณ์, 2551)

จะเห็นได้ว่า ระบบการผลิตของชาวไทเงินบ้านนันทารามมีความสัมพันธ์กับฤดูกาลตามธรรมชาติ กล่าวคือ เมื่อเสร็จจากการทำไร่ทำนา ก็จะไปทำเครื่องเงินจนถึงฤดูฝน พอเข้าฤดูหนาวก็จะเลิกทำเครื่องเงินไปทำน้ำหนังแทน ซึ่งสาเหตุที่ไม่สามารถทำเครื่องเงินและน้ำหนังได้ตลอดปี ก็เนื่องมาจากว่า การทำเครื่องเงินและน้ำหนังต้องอาศัยลมฟ้าอากาศ และอุณหภูมิที่เหมาะสม กรณีของเครื่องเงิน วัตถุประสงค์ในการผลิตเครื่องเงิน คือ ยางรักจะสามารถแห้งได้สนิทในช่วงฤดูฝน ส่วนในฤดูร้อนและฤดูหนาวรักจะแห้งยาก และที่น้ำหนังต้องทำในช่วงฤดูหนาวก็เนื่องมาจากว่า อากาศที่เย็นจะทำให้หนังกระด้าง (แข็งตัว) (ดวงกมล ใจคำป็น, บุญศรี สุทธิมา, สัมภาษณ์, 2551)

วัฒนธรรมของไทเงินและไทยวนมีความคล้ายคลึงกันมากทั้งด้านชาติพันธุ์ และศาสนา ซึ่งเป็นพุทธด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดหลายด้านที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยของพญามังรายที่ปกครองเมืองเชียงตุง หลังจากนั้นเจ้านายทางเชียงใหม่ เชียงตุง ตลอดจนเมืองสำคัญของกลุ่มไท ทั้งในอาณาจักรล้านนา และบริเวณสิบสองปันนา ราชอาณาจักร (ที่รู้จักกันในปัจจุบัน) ได้มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติผ่านการสมรส นอกจากนี้ก็มีความสัมพันธ์ด้านการติดต่อค้าขาย ส่วนด้านวัฒนธรรม มีหลักฐานแสดงว่า เมื่อเชียงใหม่รับพุทธศาสนานิกายลัทธิลังกาวงศ์จากสุโขทัยในสมัยพญาเกื้อนา และทรงสร้างวัดบุปผารามในอุทยานป่าไม้พยอม เมื่อพ.ศ. 1914 วัดบุปผารามได้เป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนานิกายลัทธิลังกาวงศ์ หรือเรียกอีกสองชื่อว่า นิกายวัดสวนดอก กับนิกายรามัญ พญาเกื้อนาทรงสนับสนุนให้พระภิกษุจากเมืองต่าง ๆ เช่น เชียงแสน เชียงตุง ให้เดินทางมาศึกษาพุทธศาสนาที่วัดบุปผาราม (สรสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2544 : 135 - 138) พุทธศาสนาที่เชียงตุงจึงได้รับอิทธิพลจากเชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาแทนหริภุญไชย ทั้งยังได้รับอิทธิพลจากนิกายวัดป่าแดงที่เชียงใหม่อีกด้วย

เจ้าผู้เทพวงศ์ เชื้อสายเจ้านายจากเชียงตุง โดยเป็นตำรายาจากเชียงตุงจากพิบสาโบราณ ตำรายานี้ได้รับการสืบทอดต่อกันมาในสมัยเจ้าอาวาสรุ่นต่อ ๆ มา โดยใช้รักษากันในหมู่ชาวบ้านวัดนันทารามที่เจ็บป่วยโดยโรคต่างๆ จนหายกันเป็นจำนวนมาก

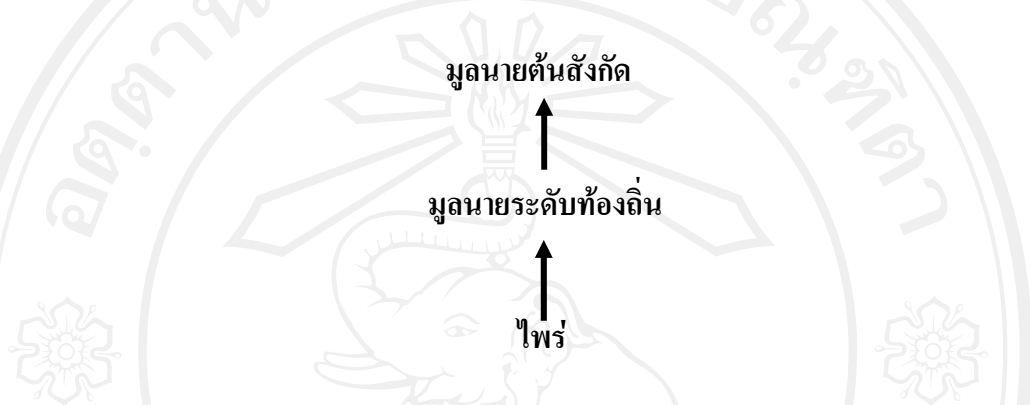
4.2 สถานะของชาวไทเงินชุมชนนันทาราม

ชาวเงินทั่วไปที่อยู่ที่ชุมชนนันทารามมีฐานะเป็นไพร่ ไพร่ ในสังคมล้านนา หมายถึงสามัญชนโดยทั่วไปที่มีได้เป็นมูลนายและมิได้เป็นทาส ไพร่มีความหมายรวมทั้งหญิงและชาย ไพร่ต้องขึ้นสังกัดมูลนายคนใดคนหนึ่ง หน้าที่ของไพร่ คือ การเข้าเวรรับราชการตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ เรียกว่า “ไพร่เอาเมือง” หากไม่เข้าเวรรับราชการจะต้องส่งเงินหรือสิ่งของตอบแทนการถูกเกณฑ์แรงงาน ส่วนไพร่หญิงนั้น ปรากฏว่ามีการใช้แรงงานของไพร่หญิงล้านนา เช่นเดียวกับส่วนกลาง เนื่องจากปรากฏหลักฐานการมีไพร่หญิงล้านนาติดตามรับใช้มูลนาย (หญิง) ขึ้นสูงลงมากรุงเทพฯ ด้วยมูลนายจะเข้าเฝ้าถวายเครื่องราชบรรณาการ สรัสวดี สันนิษฐานว่า ไพร่หญิงในล้านนาอาจถูกใช้งานเป็นบางกรณี เช่น รับใช้มูลนายหญิงหรือทำงานอยู่ในคุ้มเจ้านาย ซึ่งจำเป็นต้องใช้ผู้หญิงทำ แต่โดยทั่วไปแล้ว ไพร่หญิงน่าจะได้รับการยกเว้นไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2544 : 432 - 433)

ไพร่ถือเป็นกำลังสำคัญของบ้านเมือง พระเจ้ากาวิละเริ่มสะสมกำลังคนในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ซึ่งชาวเงินเชียงตุงก็เข้ามาอยู่เชียงใหม่ตามนโยบายนี้ หลังจากการให้ตั้งถิ่นฐานตามกลุ่มเชื้อชาติแล้ว จะตั้งคนเชื้อชาติเดียวกันเป็นหัวหน้าหมู่บ้านและผู้ที่เป็นหัวหน้าก็ขึ้นกับเจ้านายในระดับสูงต่อไปเป็นลำดับชั้นจนถึงเจ้าเมือง เข้าใจว่าท่ามกลางคนเมืองและชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ถูกอพยพกวาดต้อนเข้ามานี้ ทางเมืองเชียงใหม่คงพยายามหาวิธีผสมกลมกลืนให้เป็น ‘คนเมือง’ แต่ไม่ทราบวิธีการชัดเจน (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2544 : 433)

ชาวเงินก็คงขึ้นสังกัดลักษณะเดียวกับไพร่ล้านนาโดยทั่วไป และน่าจะขึ้นเป็นครอบครัว กล่าวคือ คนในครอบครัวเดียวกันก็จะขึ้นสังกัดมูลนายคนเดียวกัน การขึ้นสังกัดเช่นนี้อาศัยท้องที่เป็นเกณฑ์ ไพร่ในสังคมล้านนานั้น “คนทั้งหลายอันอยู่ในเมืองใด ก็หากเป็นข้าเป็นน้อยแก่ท้าวพระยาเมืองอันนั้น” (มณี พยอมยงค์ อ้างใน สรัสวดี อ๋องสกุล, 2544 : 435) ไพร่ล้านนามีลักษณะประจำเมืองหรือรักษาเมือง ความใกล้ชิดกับมูลนายมีมากจนเป็นไปได้ว่า มูลนายต้นสังกัดจะรู้จักตัวไพร่ สรัสวดี สันนิษฐานว่า ไพร่ที่อยู่ในตัวเมืองหรือใกล้กับตัวเมืองจะถูกควบคุมใกล้ชิดกว่าไพร่ที่อยู่ตามหัวเมืองชายแดน (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2544 : 434)

ไพร่ทุกคนจะต้องมีสังกัด โดยขึ้นสังกัดต่อมูลนายคนใดคนหนึ่ง และมีได้มีการขึ้นสังกัดต่อกรมกองหรือหน่วยงานราชการใด ๆ พบหลักฐานว่า มูลนายส่วนใหญ่เป็นเจ้านายญาติวงศ์ มีขุนนางบ้างแต่น้อย ไพร่ในล้านนาจึงมีลักษณะเป็นไพร่สม คือไพร่ส่วนตัวของมูลนาย รวมทั้งไพร่ของเจ้าเมืองก็มีลักษณะเป็นไพร่สมเช่นกัน กรณีที่ไพร่สมที่อยู่ห่างไกลเดินทางมาเข้าเวรไม่สะดวกสามารถส่งผลผลิตหรือเงินมาแทนแรงงานได้โดยเรียกไพร่พวกนี้ว่าไพร่ส่วย

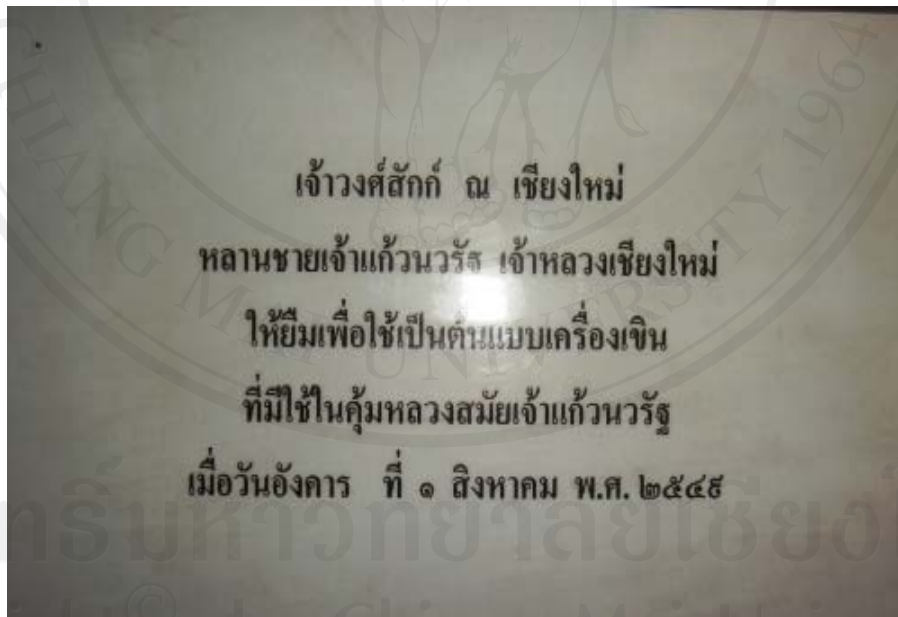
แผนภูมิที่ 4.1 การควบคุมไพร่ในล้านนา

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่า มูลนายระดับท้องถิ่นมีความสำคัญคือเชื่อมอยู่ระหว่างมูลนายต้นสังกัดกับไพร่ มูลนายระดับท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ แก่บ้าน และแคว้น ซึ่งจะทำหน้าที่คุมไพร่โดยตรง ทำหน้าที่เกณฑ์ราชการและเก็บส่วยให้แก่ทางราชการ มูลนายระดับท้องถิ่นจะมีความใกล้ชิดกับไพร่ โดยจะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างมูลนายต้นสังกัดกับไพร่

ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนถึงรายชื่อมูลนายที่ควบคุมไพร่ไทเงินในช่วงเวลาต่าง ๆ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายกับไพร่ไทเงินคงจะเป็นไปด้วยดี เพราะเจ้านายทั้งเชียงตุงที่อพยพมากับเจ้าเมืองเชียงใหม่อยู่ในฐานะ “บ้านที่เมืองน้อง” อีกทั้งเชื้อสายไทเงินมักกล่าวถึงลักษณะการอพยพของตนว่า มาด้วยความสมัครใจ เพราะถูกชักชวน มิได้เป็นเชลยศึกที่แพ้สงคราม

ผู้นำชุมชนที่มีสถานะสูงได้รับการยอมรับสืบทอดกันมานาน คือ เจ้าอาวาสวัดนันนทาราม โดยเฉพาะสมัยเจ้าอาวาสเป็นเจ้านายไทเงินที่อพยพมาจากเชียงตุง ชื่อ พระสังฆราชาสารภังค์ และเจ้าอาวาสรูปต่อ ๆ มา ก็เป็นชาวไทเงินในชุมชนนั่นเอง

ชุมชนนันนทาราม มีความชำนาญพิเศษในการทำเครื่องเงิน ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่ประณีต และต้องอาศัยทักษะที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ไม่มีข้อมูลชัดเจนว่ามีการเกณฑ์งานเครื่องเงินให้ทำส่งในคุ้มมากน้อยเพียงไร สันนิษฐานว่า น่าจะมีบ้าง เนื่องจากปรากฏหลักฐานเครื่องใช้ในคุ้มเป็นถาดเครื่องเงินที่มาจากบ้านเงินนันนทาราม

ภาพที่ 4.5 – 4.6 ถาดเครื่องเงินที่ใช้ในคุ้มหลวงสมัยเจ้าแก้วนวรรค์
(ที่มา : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่)

ชาวไทเงินซึ่งอยู่ในสถานะของไพร่เมือง ได้ดำเนินชีวิตแบบวิถีเกษตรกรรมสืบทอดกันมาเป็นวงจรชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทำหัตถกรรมเครื่องเงิน การทำน้ำหนั่ง ส่วนเจ้านายที่อยู่คุ้ม จากคำบอกเล่าของชาวนันทารามที่ยังจำอดีตได้ กล่าวว่า คุ้มมีความเป็นอยู่ที่มั่งคั่งสืบมาจากเชียงตุง มีการเลี้ยงช้าง ม้า มีการทำนา เจ้านายก็ยังอยู่ในสถานภาพที่คนเงินให้ความเคารพในฐานะเป็นเจ้านาย เพราะการอพยพมาก็แสดงถึงความจงรักภักดีที่ไทเงินกลุ่มนี้มีต่อ “เจ้านาย” อยู่แล้ว ทั้งกลุ่มเจ้านายและไพร่เมืองต่างมีวัดนันทารามเป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นศูนย์ของประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ

4.3 ไทเงินภายใต้รัฐชาติสยาม

ความเปลี่ยนแปลงที่เริ่มกระทบชาวไทเงินบ้านนันทาราม น่าจะมาจากการปฏิรูปการปกครองซึ่งเกิดในสมัยรัชกาลที่ 5 อันเป็นกระบวนการยาวนานตั้งแต่ พ.ศ. 2427 – 2476 เพื่อรวมหัวเมืองประเทศราชล้านนาเข้าสู่ส่วนกลาง อันเป็นเหตุให้ชาวไทเงินวัดนันทารามได้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่ตามมาทั้งการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมอันจะกล่าวต่อไปในบทข้างหน้า แต่สำหรับในส่วนนี้ การปฏิรูปการปกครองสมัยที่เรียกว่า “การปฏิรูปมณฑลลาวเฉียง (พ.ศ. 2427 – 2435)” นั้น เป็นการเข้าควบคุมการปกครอง และมีการจัดเก็บภาษีเพิ่มจากท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้จ่ายในการปกครองตาม “ระบบกรุงเทพฯ”¹ (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2544 : 373-375) และในสมัย “การจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2442 – 2476)” นั้น รัฐบาลเข้ามาควบคุมด้านการปกครองและเศรษฐกิจมากขึ้น ผลกระทบที่ราษฎรได้รับคือการปฏิรูปด้านการจัดเก็บภาษีอากร โดยเฉพาะการเก็บเงินแทนเกณฑ์ชายฉกรรจ์จำนวน 4 บาทต่อปี ส่วนด้านการปกครองนั้น หลังจากพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (พ.ศ. 2416 – 2439) ถึงแก่พิราลัยแล้ว รัฐบาลสยามได้ผนวกเชียงใหม่เป็นส่วนหนึ่งของไทย เจ้าเมืององค์ต่อมามีฐานะเป็นประมุขของเมืองเชียงใหม่ (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2544: 289) เจ้าแก้วนรวิบูลย์ (พ.ศ. 2454 – 2482) ถือเป็นเจ้าเมืององค์สุดท้ายของเชียงใหม่เมื่อท่านถึงแก่พิราลัยแล้ว ก็ไม่มีการตั้งเจ้าเมืองอีก อันเป็นไปตามนโยบายการยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมืองของรัชกาลที่ 7 ที่กำหนดว่า นับแต่ พ.ศ. 2469 เป็นต้นไป หากตำแหน่งเจ้าเมืองใดว่างลง จะไม่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งอีก ส่วนเจ้าเมืองที่มีชีวิตอยู่จะได้เงินเดือนจนถึงแก่พิราลัย

¹ การจัดเก็บภาษีระบบกรุงเทพฯ คือ 1. การจัดเก็บระบบผูกขาดให้เจ้าภาษีนายอากรประมูล ครั้งแรก มีภาษี 5 ชนิด คือ ภาษีสุรา ภาษีศุกร ภาษีนา ภาษีครั้ง และสมพัดศรต้นไม้ 2. เพิ่มชนิดของภาษีอากรขึ้นใหม่หลายอย่างซึ่งแต่เดิมมีแต่ภาษีข้าว และภาษีหลังคาเรือน 3. รูปแบบการจัดเก็บภาษีเปลี่ยนจากการจ่ายเป็นผลผลิตเป็นเงิน

หลังจากคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลใน พ.ศ. 2476 มณฑลพายัพจึงสลายตัว เชียงใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของหัวเมืองฝ่ายเหนือได้มีฐานะเป็น จังหวัดหนึ่งของประเทศไทย

ส่วนทางเศรษฐกิจนั้น จาก พ.ศ. 2475 ถึงการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 คณะรัฐบาลมีความพยายามที่จะนำระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) มาใช้ โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งสองยุค (พ.ศ. 2481 – 2487 และ พ.ศ. 2491 – 2495) เป็นการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจสังคมโดยมีอุดมการณ์ชาตินิยมและทุนนิยมเป็นหลักการพื้นฐาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคเหนือที่กลายเป็นแหล่งวัตถุดิบและตลาดระบายสินค้าที่สำคัญสำหรับกรุงเทพฯ (ปลาย่อ ชนะนนท์, 2529 : 96 - 97)

ช่วงเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม อยู่ในอำนาจ ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2482 ญี่ปุ่นซึ่งสนใจขยายอำนาจทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยกพลขึ้นบกที่ประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 มีการต่อสู้กันทาง 6 จังหวัดภาคใต้ แต่จอมพล ป. หรือหลวงพิบูลสงครามสั่งให้หยุดต่อต้านญี่ปุ่น ยอมให้ญี่ปุ่นผ่านแดนไทยไปยึดอาณานิคมของอังกฤษในพม่าได้โดยสันติ ต่อมาได้ตกลงทำสัญญาความร่วมมือและลงนามเป็นทางการเรียกว่าสนธิสัญญาพันธมิตร (Japan – Thailand Alliance) ในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2484 ไทยจึงตกอยู่ในภาวะสงครามจนถึง 15 สิงหาคม พ.ศ. 2488 รัฐบาลได้ยึดกิจการที่เป็นของนายทุนต่างชาติฝ่ายสัมพันธมิตรมาเป็นของรัฐ เช่น สัมปทานป่าไม้ของบริษัทยุโรปทางภาคเหนือ ภาวะสงครามได้ก่อนให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจระดับต่าง ๆ กับราษฎรโดยทั่วไป ทั้งที่เผชิญกับภาวะขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค และกลุ่มที่สร้างตัวจากการค้าระหว่างสงคราม

หลังจากสงครามยุติไม่นาน เกิดรัฐประหาร พ.ศ. 2490 โดยพลโทผิน ชุณหะวัณ พันเอกเผ่า ศรียานนท์ และพันเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งต่างแข่งขันกันสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ กลุ่มทุนทั้งหลายทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น ต่างต้องฟังฟังการอุปถัมภ์ของนักการเมืองและทหารที่มีอิทธิพล (ปลาย่อ ชนะนนท์, 2529 : 106) ในระดับราษฎรภาคเหนือ การค้าระหว่างประเทศฟื้นตัว การขยายตัวของเศรษฐกิจส่งผลให้มีสินค้าจากต่างประเทศที่นำเข้ามาขายหลากหลายขึ้น เช่น ปากกา รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน (ปลาย่อ ชนะนนท์, 2529 : 106)

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2500 รัฐบาลใหม่ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยการยกเลิกกฎหมาย ข้อบังคับที่เคยเป็นข้อจำกัดการขยายตัวของทุน และเปิดโอกาสให้ทุนจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนอย่างเสรี โดยมีธนาคารโลกเข้ามามีบทบาท ในการกำหนดแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจสังคมผ่านผู้เชี่ยวชาญที่ส่งมา

สำรวจในปี พ.ศ. 2500 – 2501 ผลการสำรวจนี้ได้นำมาซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504 – 2509) ที่รัฐไม่มีบทบาทในการลงทุนทางการผลิตโดยตรง แต่มีบทบาทกระตุ้นให้ระบบทุนนิยมเติบโตขึ้นผ่านการลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น สร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้า ทางหลวง การสื่อสาร เป็นต้น

การก่อสร้างโครงสร้างเศรษฐกิจพื้นฐาน มีผลต่อระบบเศรษฐกิจทั้งด้านการค้า การผลิต การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างหมู่บ้านกับเมือง เมืองกับกรุงเทพฯ ซึ่งทำให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยอาศัยทางหลวงที่เชื่อมศูนย์กลางการค้าในภูมิภาคกับกรุงเทพฯ

สำหรับภาคเหนือ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตั้งคณะกรรมการพัฒนาภาคเหนือ เมื่อพ.ศ. 2504 และกำหนดแผนที่ดำเนินการในปี พ.ศ. 2507 – 2509 มีการเน้นหนักด้านการสร้างทางหลวงแผ่นดินและจังหวัด แผนพัฒนาฯ ยังระบุว่า เมื่อการสร้างทางหลวงแผ่นดินและเขื่อนภูมิพลแล้วเสร็จ จะมีรากฐานสำหรับพัฒนาอุตสาหกรรมที่กว้างขวางต่อไป นอกจากนี้แผนพัฒนาฯ ยังเสนอให้จัดตั้งสถาบันส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดย่อมขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ขนาดกลาง ในท้องถิ่น ตลอดจนเพื่อรักษาอุตสาหกรรมในครอบครัวมิให้สูญหายไปและส่งเสริมให้ดีขึ้น ต่อมาจึงมีการจัดตั้งศูนย์บริการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือ (ปัจจุบันคือศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือ) (ปลาย้อ ชนะนนท์, 2529 : 132)

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) ได้กำหนดให้บริเวณจังหวัดเชียงใหม่ เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน เป็นศูนย์กลางความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้กำหนดให้เชียงใหม่เป็นเมืองหลัก ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) และได้มีความพยายามแก้ไขปัญหาคอขวดของเส้นทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 แต่ความเหลื่อมล้ำยังคงมีต่อมา

ส่วนของชาวไทยเงินนั้น จะได้รับผลกระทบจากการที่ต้องปรับตัวอยู่ในกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจและการเติบโตของสังคมเมือง อาชีพของชาวไทยเงินที่สืบทอดกันมาคือเครื่องเงิน ได้กลายเป็นหัตถอุตสาหกรรมอันเป็นอาชีพที่ชาวไทยเงินพยายามอนุรักษ์ไว้และได้รับการส่งเสริมจากศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ขณะที่หน้าที่ใช้สอยของเครื่องเงินก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะสินค้าอุตสาหกรรมเข้าไปแทนที่ผลผลิตจากหัตถกรรมพื้นบ้าน การดำรงอยู่ของหัตถกรรมจึงต้องพึ่งพิงตลาดและกลไกทุนนิยมจากภายนอก

นอกจากอาชีพการทำเครื่องเงินแล้ว ด้านการเกษตรก็เปลี่ยนแปลงไป การสูญเสียที่นา และการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น ส่งผลให้ชาวไทยเงินส่วนหนึ่งอพยพย้ายถิ่น ขณะที่มีคนที่มีใจชาวไทยเงินแต่เดิมเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพในชุมชนนั้นนันทาราม การปรับตัวให้เข้ากับ

สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ส่งผลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทเขินให้มีลักษณะผสมกลมกลืนกับคนเมืองหรือไทยวนมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ก็เป็นพลเมืองที่รับวัฒนธรรมจากส่วนกลางและค่านิยมตะวันตกไปพร้อมกัน ดังจะเห็นถึงสภาพของชุมชนนันทารามในปัจจุบันที่จะกล่าวถึงบทที่ 5

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved